

A népmese igazságáról

Írta: Grandpierre Attila

A népmese igazságértéke és valódi jelentősége megértéséhez alaptermészetével kell tisztába jönnünk. A mesét ma többnyire a képzelet termékének tartják. Eszerint a mese valóság-értékének felbecslésekor a képzelet és a valóság viszonyát kell értékelnünk. A mai világban pedig a képzelet és a valóság szinte ellentétet alkot: a valóság attól valóság, hogy, úgymond, nem áll lényegi kapcsolatban a képzelettel. A mai felfogás szerint a valóság legfőbb ismérve és követelménye a tudatunktól függetlenség, az "objektivitás". De így volt ez mindig, a régi időkben is, az emberré válásig visszanyúló időkorozakok egész során át? És ha a mese a "valótlan" képzelet terméke, akkor miért tölt be lélek-építő, gyógyító (Boldizsár, 1997), a valóság emberivé tételére felkészítő szerepet? Ha pedig - a közkeletű felfogással szemben - a mese a valóságot emberivé tenni igyekvő képzelet terméke, akkor a képzelet és a valóság eltávolodása inkább társadalmi, és nem természeti jelenség.

A mese valóságértékének a társadalmi felfogásban egyre csökkenő szerepe a társadalmi valóság elembertelenedésének következménye. Nemrégén átfogó bizonyítékok merültek fel az Aranykor, az évmilliókat átívelő, és párezer éve elbukott mágikus kor (Grandpierre K. Endre, 1992, 2000) valóságos léte mellett, amit a hatalom-központú, modern kor váltott fel. Ha a modern társadalmak már szembefordultak a Természettel, honnan ered ma is élni vágyó emberi természetünk? Hol rejlik az emberi természet végső magja? És ha emberi természetünk

és a mese - egyaránt emberi lényegűek, akkor hogyan lehetne a mese valótlan természetű? Talán az emberi természet lényege - nem valóság? És ha az emberi természet lényege is valóság, nem az lenne-e emberi tevékenységünk legfőbb feladata, hogy a magunk élete, utódaink, szereteteink, közösségeink élete javára olyan valóságot teremtsünk a társadalomban, ami megfelel legmélyebb emberi természetünknek, belső valóságunknak? Emberi lényegünk megismeréséhez tehát fontos feltárni a mese világának valódi természetét.

Ebben a rövid írásban csak egy-két mese-elemet vizsgállok meg. A magyar népmese jellegzetes indítása: "Hol volt, hol nem volt, az Óperenciás tengeren is túl, az Üveghegyeken is túl, ahol a kurtafarkú kismalac túr, volt egyszer a világon...". Így például "Eccer vót, hol nem vót a régi világba, még talán azonn es, az óperenciás tengerenn es túl, még talán az üveghegyeken es túl..." - így kezdődik a Pupos János c. bukovinai székely népmese. De hogyan értsük ezt a népmese-indítást? Szabó Judit (1977, 30. o.) szerint "a mesei tér- és időfogalmat jelölő formula, az "egyszer volt, hol nem volt...állítás-tagadásként jelentkező hely- és időmeghatározás". Ez az állítás-tagadás tehát tulajdonképpen jelzi, hogy ami ezután következik, azt nem kell komolyan venni, az "csak" mese, az valótlan. Ha a szó szoros, azaz a mesehelyzetre vonatkoztatott értelmében vesszük, akkor a mese persze valótlan, hiszen nem ott és akkor játszódnak le az események, ahol a mesét mesélik. De ezen az alapon a fizika tankönyv feladatai is valótlanok lennének, hiszen nem ott és akkor zajlanak le a fizikai folyamatok, ahol és amikor a fizikai feladatot a tanulók, mérnökök megoldják - és épp ez a lényege a feladatmegoldásnak, a jelen nem levő helyzetre történő előzetes felkészülésnek. A fizika esetében ismertnek vehető, hogy hol és mikor zajlanak le a feladatban leírt fizikai folyamatok. De tudjuk-e, hol és mikor zajlottak le a mesében leírt események? Mire vonatkozik, melyik térre és időre a mese bevezető "varázs"-formulája? Honti János "A mese világa" c. könyvében (1962) megfogalmazza, hogy a világ értelmezése teszi a világot átélhetővé, érthetővé, emberi valósággá. Ha tehát mi a mese emberi lényegünket tartalmazó természetét akarjuk felfogni, értelmeznünk kell a mese titokzatos, bevezető formuláját! De milyen alapon tegyük ezt?

Természetes alapot ad az értelmezéshez a mesehelyzet. A mese a régi világra vonatkozik, ezért a mese tényleges kibontakozását be kell vezesse egy időutazás, utazás a mából a régmúlt világába! A kiinduló helyzet, a mese hangütése, a "hol volt, hol nem volt", már a tulajdonképpen mesevilágot érzékelteti, tehát a mese világa és a mai világ között feszülő időhíd egy olyan eleme, ami teljességében a mese világában található, ami az időhíd túlsó pillére. Miután azt a túlsó pillért elhelyezte a mese logikája, ezután indulhatunk át az időhídon a mából a régmúltba. És mit látunk utunkban? Először feltűnik a "régi világ", majd "talán azon is túl" az Óperenciás tenger, majd azon túl az "üveghegyek", és csak ezek után érkezhetünk meg az újra valóság-szagú világba, a túlsó világába, oda, ahol a "kurtafarkú kismalac túr". Hogyan értelmezzük ezeket az egymásra következő mese-elemeket? Természetesen utazásunk szemléltetése egy térbeli utazásként jeleníthető meg, mintha nem az időben, hanem a térben utaznánk, hiszen az időutazás számunkra gyakorlatilag nem valóságos, viszont térben könnyen útra kelhetünk.

De valóságos-e a múlt? Valóságos-e, hogy mi azonosak vagyunk tegnapi önmagunkkal? Ha nem akarjuk megtagadni előző élményeinket, vagyis tényleges életünk egészét, akkor mindent, ami elmúlt, ugyanolyan valóságosnak kell elfogadnunk, mint ami a jelenben szemünk elé tárul.

A múlt a valóság óriási birodalma, a jelen csak egy pillanatnyi szelet, egy kószoló ebből az óriási valóság-birodalomból, és ennek a valóság-szeletnek zamatát is csak a múltban élő valóság-birodalomra vonatkoztatva tudjuk felfogni, átélni, értelmezni, vagyis ember módra, saját természetünk lényegének megfelelően kezelni. Ha a valóság csak a jelenre "terjedne ki", ha pontszerűvé, pillanattá zsugorodna, akkor az ember beszélni sem tudna, érezni sem érezhetne, hiszen a beszéd készsége is múltbeli életünkre, élményeinkre épül, sőt, érzéseink is csak hosszú időtávlatban kialakult személyiségünknek megfelelően alakulnak ki. De járni se tudnánk, hiszen ahhoz is idő kellett, hogy a járás készségét elsajátíthassuk, és olvasni, hallani se tudnánk, hiszen füleink és agyunk egy múlt nélküli világban megtagadná az előző információkkal összevetést, vagyis agyműködésünk öntevékenysége leállna, és így minden értelmezés megszűnne. A tegnapi szék éppolyan valóságos, mint a mai, a tegnapi szék nélkül a mai szék nem lehetne a szobában. A múlt, az idő-alagút tehát inkább az idő rejtélyébe avat be bennünket, de közben nem távolít el bennünket a valóságtól, ellenkezőleg: ebben az idő-utazásban tárul fel, virágzik fel előttünk, szemeink láttára a valóság örökké valóságos, friss, élő természete. Tény, hogy az idő varázslatos természetű, hiszen nincs olyan külső érzékszervünk, amivel láthatnánk azt, ami tegnap volt. Az idő ugyanis nem csak kívül van! Az idő belül is van, és ennek oka van. Az idő belül is van, mert az időben mi is részt veszünk, az idő alkotásában, természetében mi is tényleges részt vállalunk! Vagyis az idő nem csak "ott kívül" van, de éppolyan valóságos, mint ami ott kívül van, sőt, hatalmasabb valóság, minden ott kívül levő eredeti, belső alapja, kiindulópontja és végcélja. Éppen ezért kell az idő valóságosságát fontosabbnak tartanunk, mint a térbeliségét, hiszen az időbeliség igényli belső érzékszerveink bekapcsolását, vagyis emlékezetünk, képzeletünk, tudatunk megvilágítását, kigyújtását. Oda kell figyelni, és értelmeznünk kell, ami belső világunkban zajlik, hiszen ettől vagyunk emberek, hogy értelmezzük, átéljük életünket - és ebben ad számunkra lényegi segítséget a mese.

Nem szabad tehát készpénznek vennünk, hogy az Óperenciás tenger egy térbeli tenger, ami valahol, ma (vagy régebben, földrajzi tengerként) megtalálható. De abból, hogy ma nem ismerünk Óperenciás tengert, nem következik, hogy az Óperenciás tenger soha sem létezett. Az "Óperenciás" jelző nem térhatározó, mint ahogy azt pl. Vámos Ferenc (1943) véli. Az Óperenciás tenger lényegét abból kell megértenünk, amit a mese rendkívül tömören és lényegkiemelően elénk tár: időutazásról van szó, a mai világból át a régi világba, onnan az Óperenciás tenger világába, onnan az Üveghegyek világába, és azon túl tárul fel egy békés világ, a mai mesebeli párja, az a világ, ahol a kurta farkú malac túr. Ezek a mese-elemek, az Óperenciás tenger, az Üveghegyek nem térbeli távolságot jelölnek, hanem időjelzők, időpóznák, világkorszakokat jelző elemek! Az "Óperenciás tenger", korszakjelző lévén, azt a korszakot jelöli, amikor a vizek, tengerek nagy kiterjedése volt jellemző. Az Óperenciás tenger tehát a "nagy víz" korszaka, a mindenhol jelen levő víz világkorszaka...és ha ezt felfogjuk, akkor kirajzolódik a megoldás előttünk: az Óperenciás tenger az Özönvíz világkorszakára utal! Létezik ez? Valóságos értelmezést nyertünk? Ezt is eldönthetjük, ha az így felmerült értelmezési szempontot alkalmazzuk a sorra következő meseelemekre: a következő az Üveghegyek világkorszaka. Ha az Óperenciás tenger az Özönvíz világkorszakát jelenti, akkor az Üveghegyek nem jelenthetnek mást, mint a Jégkorszakot! Az "Üveghegyek" kifejezés, korszakjelző lévén, azt a korszakot jelöli, amikor az üveghegyek, jéghegyek nagy kiterjedése volt jellemző (ez a megfigyelésünk egybevág Gyárfás Ágnes, 1999 eredményével). Ha az Óperenciás tenger a mindenhol jelen levő víz, akkor az Üveghegyek világkorszaka a mindenhol

jelen levő Üveghegyeket kell jelentse! Igen, az értelmezések egybevágóak, egyik megerősíti a másikat, törvényszerű, logikus láncot alkotva. A geofizika tudománya teljes mértékben alátámasztja az enyhe, napfényes kor, a rákövetkező Jégkorszak és a rákövetkező olvadás korszaka létét, amiket a mai, ismét napfényes korszak követ. Még egy ellenőrzésre nyílik módunk: mert a mesei indítás világosan megmondja, hogy az Üveghegyek világkorszakán túl ott áll az a világ, ahol a kurtafarkú kismalac túr, vagyis se víz-világ, se jég-világ, hanem napfényes, boldog, mesebeli szépségű világ tárul elénk világ. Ez a napfényes világ az Aranykor világa, ami az özönvíz és a Jégkorszak előtti békés, mai szemmel szinte felfoghatatlan, de ugyanolyan valóságos világ, aminek valóságossága feltárható, felfogható, megérthető, ha alapvető emberi szempontjainkat nem hagyjuk figyelmen kívül, és helytálló értelmezést találunk a mesei indítás igazi jelentésére. És ha értelmezésünk helyes, akkor és csak akkor, a mesék valósága így válik valóságosan átélhetővé. Valóban, ha a mese indításában a legrégebbi állapot az Aranykor, és erre következik a ma felé közeledve a Jégkorszak, erre az Özönvíz korszaka, ez megfelel a jól ismert geológiai tényeknek, és annak a természetes sorrendnek is, hogy az Üveghegyek (a Jégkorszak mindenfelé kiterjedt jéghegyeinek) elolvadása vezet az Özönvíz, az Óperenciás tenger képződéséhez.

Így válik érthetővé, így bontakozik ki előttünk, hogy a mesevilág nem egy tetszőleges, önkényes világ, aminek nincs valódi súlya, ami csak egyfajta pótszerként mondvacsinált vigaszként szolgál, hanem fordítva: egy olyan valóságos világ, ami teljes valóságos súlyával élni akar bennünk, és aminek szemeit csak úgy tudjuk felnyitni, láttatni, életre bírni, ha felfogjuk valóságos természetét, a különböző világkorszakokon átívelő mivoltát. Ha igazunk van, és a mese világa a Jégkorszak előtti, napfényes Aranykorról hoz hírt, akkor igazunknak valóságos történelem-alakító szerepe is van. Hiszen másképp alakítjuk életünket, ha úgy gondoljuk, hogy párezer évvel ezelőtt az ember vadember volt...hiszen akkor az események logikájából (abból, hogy egy dolog természete, igazi lényege születésével adott), az következik, hogy az ember lényege, hogy vadember legyen, műveletlen, tudatlan, igénytelen, a táplálkozás elemi szintjéig nehezen felérő legyen, vagyis megérdemli a nélkülözést, a szegénységet, és örüljön, ha ma válogathat a szegénység különböző formái (testi, lelki, szellemi, véglény-szerű, tömegember-létre kényszerített, arca-vesztett stb) között. És másképp alakítjuk akkor, ha tudjuk, ha Napnál világosabban tudjuk, mert beragyog belső világunkba a népmesék időközön átívelő fénye, hogy eredeti természetünk a boldogságé, az emberi, világos értelemé, az Aranykoré, a csodálatosan kiteljesedő, önmagának érvényt követelő jóságé.

De ne feledkezzünk meg egy fennmaradt meseelemről, a mesevilág főpilléréről, a "hol volt, hol nem volt" formuláról! Hogyan értelmezzük ezt a kulcselemet? Hogyan érthetjük ezt meg, hogyan létezhet valami valóságosan, ami ugyanakkor nem létezik? Láttuk, hogy a mai valóságos szék létének alapja a tegnapi szék, vagyis a ma anyagilag, mérhetően "nem létező" szék. De itt többről van szó! Nem arról van szó ugyanis, hogy itt egy ma nem létező, de egykor létező világról hallunk tudósítást. Hanem arról, hogy abban az időben, amiről szól a mese, abban az időben volt és nem volt, egyszerre, egyidejűleg az, amiről szó van! Az idő dimenziója önmagában, egymagában nem képes tehát az itt rejlő, látszó ellentmondást feloldani. Vagyis e rejtély feloldásához el kell röpjünk az idő (és tér) világa "előtti" világba! Kell, hogy valóságosan létezzen egy téren és időn kívüli világ, ez szükséges ahhoz, hogy a népmese kulcselemének látszó ellentmondását valóságos értelemben tudjuk feloldani. Első pillanatban azt gondolhatnánk, hogy kényszerűen a "semmi" világába kalauzol bennünket rejtvényfejtésünk.

Hiszen a "valami" világa mellett a "semmi" világának is létezni kell, ugyanolyan valóságosan, ahogy a "valami" világa létezik - hiszen a "valami" csak attól valami, hogy különbözik a "semmi"-től, a nem-létezőtől. A "semmi" világára valóban áll a népmese kulcselemének állítása: hol volt, hol nem volt! Hiszen a semmire azt is kell mondanunk, hogy "volt", és ugyanilyen joggal azt is, hogy "nem volt"! A nem-létező léte ugyanis a létezővel ellentétes viszonyban valóságos, a létező önmagán belüli valóságához képest azonban nem valóságos. Ilyen módon tehát úgy tűnik, hogy a népmese kulcselemének értelmezése egy világrejtélyhez kalauzol bennünket, a való világ eredetének, alaptermészetének, valóságosságának filozófiai, vagy pontosabban, világszemléleti, általánosan emberi kérdéséhez! És hogy ezt a kérdést meg tudjuk válaszolni, pontosítani kell a "valami"-ről és a "semmi"-ről alkotott képzeleteinket.

Javaslatom az, hogy figyeljük meg jól a való világ fogalmát! Ha a létezés születéséhez vezettetünk a mese kulcseleme segítségével, mit gondoljunk a valóság és a létezés viszonyáról? Fogadjuk el most, hogy a mese igazi valósága átélésében, élményszerűségében, emberi indítatásaink megerősítésében áll. Kétségtelen ugyanis, hogy a mese értelme a találkozás legmélyebb indítatásainkkal, belső világunk irányának összekapcsolása a mese világának irányával. Ha pedig a mese világának iránya az emberi természet lényegének érvényre juttatása, akkor a mese átélésekor belső világunk iránya az emberi természet eredeti irányával állítódik egy irányba. A mese eredeti értelme tehát egyéni belső világunk és a természeti létezők birodalmának egy irányba állítása, azaz az ember és az embert teremtő Természet összhangjának megteremtése. Ennek az egységnek átélése és tudatosulása fájóan hiányzik a mai világ emberéből, hiszen a mai világ (a mai társadalmak valósága) az ember és a Természet (újabban: természet) szembeállításán, az összhang megbontásán, a Természet alávetésén, leigázásán alapszik. Még súlyosabb, ha az összhang megbomlását mint természeti szükségszerűséget, elkerülhetetlen végzetet, vagy éppen mint az emberi fejlődés szükségszerű, elkerülhetetlen velejáróját igyekszik feltüntetni (ld. pl. F. D. Peat, 1987). Egy olyan szemlélet, ami leszűkült egy ilyen természetellenes világ-élmény valóságosságának kizárólagosként értelmezésére, kizár a valóságból olyan létezőket, amik valójában léteznek. Ennek a beszűkült gondolatiságnak terméke egy olyan fogalom-készlet, ami a "megoldhatatlanság" (vagyis, a fentiek szerint: értelmezhetetlenség, és ebből fakadóan: átélhetetlenség, embertelenség) birodalmába emel a régebbi időkben még megoldott kérdéseket.

Ilyen "megoldhatatlan" kérdés például a világ eredetének kérdése. Ha a világ a létezők birodalma, akkor a valami világa a semmi világával kerül párba. De miféle természetű a "valami"? A nyugati civilizációban a "valami" dologi, anyagi jelentést kapott. És ha a létezők világa leszűkül a dologi, anyagi létezők világára, akkor a mese valósága zzsutty! - kizuhan a semmi birodalmába. De nemcsak a mese birodalma jár így! Maga a Természet, a Világegyetem is így jár, és így jutunk el a "semmiből" keletkező ellentmondásos világteremtés-mítoszhoz. Ennek logikája azt diktálja, hogy a világ a semmiből született, és mivel kezdet és vég találkoznak, ezért a világ elkerülhetetlenül a teljes megsemmisülésbe kell visszajusson, fel kell vegye újra eredeti természetét. A mese valósága azonban valóságos súlyt ad az átélésnek, az élet értelmének, annak a ténynek, hogy meg kell felelnünk belső emberi természetünknek, vagyis ez a belső emberi természet kell legyen számunkra az elsődleges valóság. Ez a meseerő, ami életünket meseszerűen kiteljesedővé szeretné alakítani, varázsolni, egy elsődleges valóságot képvisel, egy olyan alap-valóságot, amire minden más valóság

valóságossága vonatkoztatandó. Ezért van az, hogy a mese legfőbb igazsága, hogy "jótett helyébe jót várj", hogy a jótettért a Természet emberi módon megsegít! Ezért van az, hogy a mese a jóság, a szépség elsődlegességét hirdeti a pusztta értékmentesség, vagy érték-fosztottság világával szemben. Ezért van, hogy a mese minden helyzetben képes segítséget adni, irányt mutatni, hiszen a mese igazsága, hogy az erkölcsi világrend a kozmogóniailag legelső világlétező, és minden más világlétező csak erre következik, és csak ebben az elsődleges világrendben nyeri el igazi valóságosságát. Így tehát a mesevilág fénye bevilágít a modern kozmológiák világa mögé, a pusztta anyagcsomókként felfogott modern csillag-fogalom mögé, és megvilágít ott egy olyan őslétezőt, aminek valóságossága minden más valóságnál erősebb, elsődlegesebb. Nem véletlen, hogy a mesék a mai világban inkább a gyermekekhez szólnak, hiszen a felnőttek világa fényévekre távolodott el attól a világtól, amire az ember született, attól a világtól, amiből mindannyian jöttünk, és ahová tartunk. Ez a világ a ma közkeletű nézetektől eltérően nem a teljes pusztulás világa. Hogy ez mennyire nem így van, azt könnyen megállapíthatjuk, ha belenézünk egy tiszta gyermeki szembe, egy újszülött, egy csecsemő szemébe. Megdöbbenő világ tárul fel ilyenkor előttünk: szinte végtelen jóság, tisztaság és igazság birodalma. Ha képes az elkérgesedett, elférgesedett mai ember felfogni, amit gyermeke szemében lát, beleborzonghat - mert ebben a szemben ott ragyog az üzenet: minden jó öröknek született. A jó világából jöttünk, és elkerülhetetlenül oda tartunk, a jó világa vesz minket vissza magába. És legfőbb erkölcsi feladatunk ezen a földi világon, hogy valóságosan érvényre juttassuk ezt a jóságot, hogy a jóság ereje legyen az érvényes erő itt az anyagi burkú világban is.

A népmese világának fényénél feltárul előttünk az anyagi világ előtti, melletti világ: az élet, a tudat, az öntudat, az erkölcsi felelősség valóságosságának világa. A Világegyetem nem élettelen anyagcsomók értelmetlen halmaza, amiben jelentéktelen élő porszemek talmi jelentőségeket kergetnek. A Világegyetem egy óriási élőlény, akinek az anyagi világ a bőre, bundája, csillag-ragyogású szőre, felszíne. Ez az óriás kozmikus élőlény szellemi természetű, eredendő értelemmel rendelkezik, és ennek az értelemnek megtalálása és érvényre juttatása hajtja a megvalósulás, az anyagivá válás folyamatát, ami minden percben, minden pillanatban szüntelenül megújul attól a szellemi erőttől és értelemről, ami a szellemi természetű világfolyamatot hajtja (Grandpierre A., 2001). Ebben a szellemi természetű, eredendő értelemről ragyogó világban minden élőlény társas viszonyban áll egymással, mindannyian ugyanannak a fénylő értelemnek vagyunk sugari, és a magunk módján érvényre juttatói. Saját legbelső természetünket, eredendő életünket tagadjuk meg akkor, ha hagyjuk magunkat a sötétségtől elhomályosíttatni, ha nem figyelünk oda felnőtként, amikor már tenni kéne valamit mesevilágunk érvényre juttatásáért, megvalósításáért, belső meseerőnkre. A világ meséből van, mesebeli varázserőből, és ami a legcsodálatosabb benne, az az, hogy ez a varázserő a legvalóságosabb erő, ami csak létezik a világon, és ami az igazsághoz vonz, csak oda kell figyelni, érzéseinkkel ápolni, és ettől kisarjad, virágba borul a világ.

A mese kulcseleme értelmezésének megfejtése egyben egy új kozmológiát is ajándékoz nekünk a mesterséges világnézetek helyett. Ebben a természetes világlátásban az anyagi világ nem a semmiből született, hiszen az anyagi világ előtt ott él az Élet birodalma, a Tudat birodalma és az Öntudat kozmikus fénye. Az anyagi világ tehát szükségképpen az Élet birodalmából született, az Psélet óceánjából, ami a kozmikus Értelem ragyogó, tündöklő fényével telített. Ez az az ősvilág, nem a teremtett, hanem a teremtő világ, ami hol volt, hol

nem volt, hiszen léte teljes egészében megelőzte az anyagi megvalósulást, és így nem mondható a szó mai értelmében, hogy volt, miközben a szó igazi értelmében mégis igaz, hogy volt, sőt, ez a valóság volt igazán, ez az elsődleges valóság, az a valóság, aminek lennie kell, aminek valóságossága már rajtunk, embereken múlik. Csodálatos, hogy az emberi természet lényegéhez tartozik ennek az ős-igazságnak ápolása, őrzése, átvivése évmilliókon, évmilliárdokon át. Ha nem tagadjuk meg legbelső rendeltetésünket, a bennünket nemző, szülő, felnevelő, érleltető, eszméltető természeti-kozmikus erőt, akkor sorsunk emberi fényének kigyújtásáért, a mese igazságának társadalmi érvényre juttatásáért kell élnünk életünket. Mégiscsak különb ez a távlat, mint amit a modern, semmiből a semmibe tartó, társadalom és emberpusztító világnézet nyújt.

A népmese kulcselemének fenti értelmezését megerősíti Vámos Ferenc: Kozmosz a magyar népmesében c. könyvének fő eredménye. Eszerint a népmesék elsődleges, legrégebb rétegének színtere a teremtő világ, a "Hvarenah-táj", a szent, szakrális táj, ami a "Nap tüzes ragyogásának alávetett Kozmosz redukciója a térben, az istenség szent áldozótere céljára". A Hvarenah ősi iráni eszméje a teremtő Természet erejét jelképezi, a teremtő világ-erőt, a székelmesében szereplő "szép Júliát, aki erdőt ződít, fűvet viragoztat", "csörgedeztet a források vizét, növeszti a föld növényét, szelet fúj a felhőkbe, a Nap, a csillagok, a Hold pályáját jelöli". Bartók Béla szerint az igazi népzene, a paraszttzene "az emberekben öntudatlanul működő természeti erő átalakító munkájának eredménye...A népzene a természet tüneménye. Mai formái olyan környékek öntudatlan alkotásának eredményei, melyek minden kulturális befolyástól mentesek. Ez az alkotás ugyanazzal a szerves szabadsággal fejlődött, mint a természet egyéb élő szervezetei: a virágok, állatok stb." Vagyis a természeti erő nemcsak a szelet, a vizeket hajtja, de a belső világot is hajtja a népzene megteremtése felé. A természeti erő tehát nemcsak fizikai, és nemcsak biológiai, de szellemi erő is egyben, és a téridőt megelőző, a téridőt teremtő világból fakad. A szaka (jakut) monda így ír az első ember lakóhelyéről: "ahol a Hold el nem fogy és a Nap le nem bukik, ahol örök nyár uralkodik és a kakukmadár énekel", nem messze a mezőtől, ahol az égis éő világfa nő, és ahol elterül a tejtő. Vámos idézi Claudius (i. u. 400) himnuszát: "az istenek számára is elérhetetlenül nyugszik az esztendő anyja, egy végtelen boltozat: az Örökkévalóság... a barlang küszöbén megjelenik a Napisten, a kozmosz örök kormányzója. A kapu magától megnyílik és a csarnok mélyén láthatóvá lesz az Örökkévalóság lakhelye és titka. Itt nyugszanak a korszakok, a fémek szerint különválasztva. A réz, az ezüst és a vas. De a tér legelőkelőbb helyén nyugszik az aranyévek sokasága." Ehhez kapcsolja Vámos a regősénekekben szereplő "kerek kis pázsit"-ot, amin a csodafiú szarvas legelészlik. Kallós Zsigmond a magyar falu titokzatos "tanórok" szavát is ebbe az összefüggésbe állítja. "A falu maga volt eleinte úgy megválasztva, hogy a szent tér a tanórok összefolyó patakjaival vagy forrásaival éppen a település végébe, a faluvégbe essék... Székelyföldön a "tanórok" = bekerített jó fűtermő rét a falu szélén." Vámos ide kapcsolja Manga János dolgozatából a "hajnalkert" kifejezést, és a sokat elemzett "nyék" szavunkat is. De a néphagyományainkban már szinte feledésbe merült "angyalszérű" és "tündérkert" is lehet, idekívánczozik.

A kozmikus szervezőerő, a Természet teremtő ereje egy téren és időn anyagilag "kívüli", a képzeletbeli "idő"-beli, a gondolat abszolút létének Valóságában él (Grandpierre A., 1995, 1999, 2000). Ez a Valóság párban áll a téridőbeli "valóság"-gal. A gondolat, az érzés, a sejtés és a Világegyetem ennek a Valóságnak valóságai. Gondolataink, érzéseink, sejtéseink nem az anyagság foglyai. Kötődnek az anyagsághoz, de kötődnek a fő világlétezőkhöz is - bennünk él

az a teremő erő, ami saját ősz-eredetét birtokolva rálát az anyagi, megvalósult valóságra, és ami képes felismerni, merre kell haladnia a megvalósulás folyamatának. Az eszmélkedés, az érzés, a gondolat akkor tudja visszanyerni eredeti, kozmikus hatóerejét, ha kapcsolatot teremt saját forrásával, a természeti-kozmikus lét őstényezőjével, a "valami" világát teremő Psélet világával. Az Psélet, a teremő világ igazi erejében mágikus, lenyűgöző szépségű. Az Aranykorban életünk a belső és külső Természettel összhangban, varázslatos, mágikus erővel teljesült ki. A mesebeli világ az Aranykorból nyeri máig ható varázserejét.

A népmese itt feltárt értelmezése új alapot ad az összehasonlító népmese-kutatásnak is. Hiszen ha valóban az Özőnővíz és a Jégkorszak előtti világ emlékeit őrzik a népmesék, akkor tízezer évvel ezelőtti világról adnak hírt! Tízezer évvel ezelőtt pedig minden bizonyosan az emberiség még egy népet alkotott, még egy nyelven beszélt, még egy közös kultúrával bírt. De mit mondhatunk erről az összehasonlító népmesetudomány szempontjából? Megvizsgáltam jónéhány nép (francia, mordvin, szlovák, ukrán, orosz, baskír, csuvas, csecsen, olasz, spanyol, angol, német, portugál, piaroa és jónéhány délamerikai indián, héber, román, erdélyi szász, kárpát-ukrajnai, ausztráliai, irtisi osztják, indonéziai, hindu, kínai, tibeti, mongol, ujjur, koreai, japán, vietnami stb.) népmeséiben a mesék indító formuláit. Ezek túlnyomó többségében ugyan nem található meg a "hol volt, hol nem volt" elem, de azért jelen van a francia, az olasz, az ukrán, a szlovák (a szlovákban "hol volt, ott volt" alakban), tibeti népmesék (ahol Fehérlófia is szerepel), sőt még a Bali-szigetek népének meséi között is, ha nem is mondható ez ezen népek meséinek jellegzetes formulájának. Az ukrán, erdélyi szász és a kárpát-ukrajnai népmesékben a kulcselem mellett egyszer-egyszer feltűnik az Óperenciás tenger is. Eddigi kutatásaim alapján egyetlen egy esetben sem találtam azonban egyetlen más nép meséjében sem meg az egész időhidat, "hol volt, hol nem volt"-ostul, Óperenciás tengerestül, üveghegyestül és az üveghegyeken túli, napfényes vidékestül. Tudjuk, hogy a népmesék szinte nem ismernek határokat, és főbb motívumaik jelen vannak a Távol-Kelettől Nyugat-Európáig. Így tehát elvben nincs kizárva ilyen, teljes időhidú népmese léte más népeknél sem - ilyenek megléte vagy meg nem léte felől a jövő kutatásainak kell megállapítania. Bizonyítékaim arra utalnak, hogy ez az időhid több mint tízezer évet fog át, tehát mód nyílik arra, hogy az egész emberiség közös múltjába is bevilágítson, mód nyílik arra, hogy az egyes népek legrégibb, legarchaikusabb rétegét egy új szempontból kiindulva megközelíthessük, feltárhassuk. Érdekes, hogy éppen a népmese kulcseleme az, ami megőrződött (az eredeti kultúrkörből vagy későbbi átvétellel) néhány más nép mesekincsében: vagyis éppen az az elem, ami a legősibb világba világít vissza.

Irodalom:

A boldogtalan kolibri. Dél-amerikai indián legendák és mesék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1957.

A csodálatos fa. Erdélyi szász mesék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1979.

A sárkánykirály palotája. Kínai, tibeti, mongol, ujjur, koreai, japán, vietnami mesék. Móra Könyvkiadó, Budapest, 1967.

A tigrisember. Indonéziai mesék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1972.

A vasorrú Indzsibaba. Kárpát-ukrajnai népmesék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1970.

Az aranyláncon függő kastély. Francia, olasz, spanyol, portugál mesék. Móra Ferenc Könyvkiadó, Budapest, 1977.

Az ezüsfogú leány. Mordvin népmesék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1990.

Bartók Béla: A népzenéről. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1981, 14. és 30. o.

Boldizsár Ildikó: Varázslás és fogyókúra. Mesék, mesemondók, motívumok. József Attila Kör, Kijárat Kiadó, 1997.

Eminescu: Mesék. Ion Creanga Könyvkiadó, Bukarest, 1986.

Grandpierre, A.: Peak Experiences and the Natural Universe. Invited Essay, in "World Futures. The Journal of General Evolution". Vol. 44, 1995, pp. 1-13.

Grandpierre, A.: The Nature of Man-Universe Connections. In "The Noetic Journal. An International Forum on the Cosmology of Consciousness". Vol. 2, 1999, pp. 52-66.

Grandpierre, A.: The Nature of the Universe and the Ultimate Organisational Principle. in "Ultimate Reality and Meaning", Vol. 23, 2000, pp. 12-35.

Grandpierre Attila: A Varázserejű Világegyetem és az őstudás. KAPU, 2001/02, 47-50.

Grandpierre Attila: A Világegyetem és a téridő természete. 1. Rész, KAPU, 2001/03, 49-52.

Grandpierre Attila: A Világegyetem és a téridő természete. 2. Rész, KAPU, 2001/05

Grandpierre K. Endre: Eltemetett világkorszak: a mágikus kor. Harmadik Szem, 1992 április.

Grandpierre K. Endre: Collective Fields of Consciousness in the Golden Age. World Futures, 2000, Vol. 55, pp. 357-379

Gyárfás Ágnes: Az aranyhajú lány. Magyar népmese. Miskolc, 1999.

Hadmenet, nászmenet. Irtisi osztják mesék és mondák. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1975.

Heller Bernát: A héber mese. Makkabi, Budapest, 1996.

Honti János: A mese világa. Gyorsuló idő sorozat, Magvető Kiadó, 1962, 8. o.

Hős daliák. A Szovjetúnió népeinek meséi. Gyűjtötte és sajtó alá rendezte M. Kolpakova.

Fordította Tóth Tibor. Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó, 1954.

Mariweka. Piaroa indián mítoszok és mesék. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1987.

Pancsatantra. Hindu tanmesék, összegyűjtötte és fordította: Dr. Balogh Barna, átdolgozta és a kádenciákat írta: Balthazár Margit, Statiúum-Jupiter, év nélkül

Peat, F. D. : Synchronicity. The Bridge Between Matter and Mind. Bantam Books, New York, 1987.

Sebestyén Ádám: Bukovinai székely népmesék, III., Tolna megyei könyvtár, 1983, 115. o.

Slovenské rozprávky. Mladé Léta, Bratislava, 1988, p. 93.

Szabó Judit (gyűjtötte, a bevezető tanulmányt írta, jegyzetekkel ellátta): Rózsa királyfi.

Berekméri Sándor gernyeszegi meséi. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1977, 30. o.

Széki népmesék. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1976.

Vámos Ferenc: Kozmosz a magyar népmesében. I. kötet: a térelképzelés. Budapest, 1943, 24. o.